

Meer aandacht voor delinquenten nodig

Het CDA is eenzijdig gericht op een kant van de veiligheidsmedaille: de repressie en het verbeteren van (rechts-)systemen. Vanuit onze bijbelse grondslag moet onze aandacht meer dan nu het geval is uitgaan naar de positie van delinquenten.

Veiligheid en bestrijding van de criminaliteit, het zijn thema's die reeds lange tijd hoog op de politieke agenda staan. Ook het CDA heeft, met name in de afgelopen jaren waarin regeringsverantwoordelijkheid werd gedragen, volop meegedaan in de strijd voor een veilige en zekere samenleving. Wat mij daarbij echter opvalt, is dat veelal sterk de nadruk is gelegd op repressie en het verbeteren van (rechts)systemen. Meer bevoegdheden, een strengere aanpak, meer cellen, meer strafbaarstellingen, ferme taal; in een zeer hoog tempo zijn met name op initiatief van de voormalige minister van Justitie Hirsch Ballin, veel initiatieven genomen en veel wetsontwerpen aan de Tweede Kamer aangeboden, teneinde effectiever tegen verstoringen van de rechtsorde te kunnen optreden. De bestrijding van de zware georganiseerde criminaliteit is in dat verband dikwijls een toverwoord. Mijn stelling is dat het CDA te zeer ge-

focust was en is op één zijde van de 'veiligheidsmedaille'. De andere kant, de menselijke, is, afgezien van het slachtoffer, onvoldoende in het vizier (geweest). Dat is niet alleen onverstandig met het oog op de ontwikkeling van de samenleving, maar dat staat mijns inziens bovendien op gespannen voet met onze grondslag, de bijbel. Tijd voor verandering dus. Een pleidooi voor aandacht voor mensen.

Pieter van Rest

In het onderstaande zal ik eerst kort de beide kanten van de medaille schetsen. Vervolgens probeer ik aan te geven hoe het CDA naar mijn mening vanuit zijn grondslag hiermee zou moeten omgaan. De aandacht voor mensen zal daarbij als centraal thema fungeren. Bij wijze van voorbeelden zal ik een aantal concrete zaken noemen die niet stroken met de benadering zoals ik die voorsta en die naar mijn mening tot de conclusie leiden dat het CDA een ander accent moet leggen: aandacht voor mensen!

De 'veiligheidsmedaille' en de grondslag

Een veilige samenleving is van enorm belang. Het is dan ook een goede zaak dat veel aandacht wordt geschonken aan de bestrijding en het voorkomen van inbreuken op die veiligheid, wat ik gemakshalve maar criminaliteit zal noemen. Criminaliteit veroorzaakt immers veel materiële en immateriële schade,

het beperkt mensen in hun mogelijkheden, etc. Het belang van een goed toegerust justitieel apparaat, van het betrekken van particuliere organisaties en instellingen en van burgers bij preventie en aanpak, van meer zorg voor slachtoffers van delicten, behoeft daarom geen betoog.

Er is echter ook een andere kant aan de medaille, namelijk de kant van degene die de veiligheid bedreigt, de kant van de delinquent. Juist deze zijde is sterk onderbelicht gebleven en behoeft onze aandacht. Een echt veilige samenleving vraagt immers om vertrouwen van de mensen, in deze samenleving. Wanneer mensen worden buitengesloten, buiten spel gezet, zullen zij hun vertrouwen in de samenleving verliezen, hetgeen de onveiligheid vergroot. Het denken in 'wij' en 'zij' (de 'criminelen'), wat achter de huidige eenzijdige benadering schuil lijkt te gaan, bevordert derhalve de onveiligheid, en is bovendien - en dat is nog belangrijker - bepaald niet bijbels. Onze grondslag vraagt dus om een andere houding. In het bijzonder ten aanzien van mensen.

Aandacht voor mensen

Mensen die inbreuken maken op de rechtsorde kunnen daarop aangesproken worden. Uit een oogpunt van ver-

gelding, speciale en generale preventie en beveiliging, kan het straffen vaak niet uitblijven. Anderzijds moeten deze mensen ook de kans krijgen hun band met de samenleving te herstellen. Zij moeten weer volwaardige leden van die samenleving kunnen worden. Zij verdienen aandacht.

De bijbel leert ons over Gods onvoorwaardelijke liefde voor de mens, met zijn mooie kanten, maar ook met zijn gebrokenheid. Vanuit verbondenheid met de Vader, de Zoon en de Heilige Geest is zijn opdracht er een van liefde voor elkaar, van zorg voor en betrokkenheid met elkaar. Dat geldt in het bijzonder voor die mensen die het moeilijk hebben in onze samenleving.

Een partij die de bijbel als grondslag voor haar handelen aanvaardt, zal vanuit dat perspectief aandacht moeten hebben voor delinquenten en niet accepteren dat ze aan de zijlijn komen te staan. Het zijn mensen die doorgaans een hoop ellende in hun leven hebben meegemaakt, en nu dikwijls verslaafd zijn aan drugs, alcohol of gokken. Dat neemt hun verantwoordelijkheid voor de dingen die ze doen uiteraard niet weg, maar maakt het vaak wel begrijpelijk. Juist van het CDA verwacht ik hiervoor aandacht. In de nota 'Werkzame detentie van 1994', waarvoor oud-minister van Justitie Hirsch Ballin medeverantwoordelijk was, staan mooie woorden zoals menswaardigheid, resocialisatie en dergelijke, maar wat wordt hiervan waargemaakt in de praktijk? Hoe wordt daadwerkelijk met mensen 'omgesprongen'? Hoeveel geld hebben we daar voor over? Ik noem een aantal voorbeelden:

**Het denken in 'wij'
en 'zij' (de
'criminelen')
bevordert de
onveiligheid en is
bepaald niet bijbels.**

- In de gevangnissen laat de psychische gesteldheid van de meeste mensen veel te wensen over. Ongeveer drie procent van de gedetineerden is feitelijk detentie-ongeschikt; minstens zeven procent heeft een ernstige persoonlijkheidsstoornis.² Ruim de helft van het aantal gedetineerden behoort tot de zogenaamde probleemgroepen in het gevangeniswezen. Circa 50% van deze groep levert risico's op voor anderen; ten aanzien van de andere helft is bescherming geboden vanwege de kwetsbare positie of persoonlijkheid.³ De ombudsman heeft recentelijk gewezen op het gebrek aan 'deskundigheid van onder meer penitentiaire inrichtingswerkers ten aanzien van de medische kant van de verzorging van gedetineerden, de bereikbaarheid van inrichtingsartsen en de accommodatie voor de verzorging van zieken'.⁴ Het is echter voornamelijk pappen en nathouden. Voor echte hulp is geen ruimte en vooral geen geld. Er bestaat een wachtlijst voor terbeschikkinggestelden. Bijna honderd mensen wachten in de gevangenis, soms wel een jaar, op een plaats in een inrichting waar ze behandeld kunnen worden. En die lijst lijkt alleen maar te gaan groeien...⁵

- Twee mensen op één cel is niet langer onmogelijk. Daarbij gaat het niet alleen om personen die hechtenisstraf (korte vrijheidsstraf) of vervangende hechtenis ondergaan en om in bewaring gestelde vreemdelingen, maar ook om sinds 20 juli 1994 veroordeelde en onveroordeelde mensen in het Huis van Bewaring, waar-

(op zich belangrijk) en de kosten van compenserende maatregelen, wordt - ook door het CDA - voorbijgegaan aan de belangen van de gedetineerden. De kritiek van 'buitenstaanders' - waaronder de beroepscommissie van de sectie gevangeniswezen van de Centrale Raad - is niet mals: Inhumaan, criminogeen en 'in strijd met een fatsoenlijke en menselijke behandeling van de gedetineerde medemens'.⁶

- Ongeveer 50% van de gedetineerden is buitenlander. Dat is een groep die het vaak extra moeilijk heeft in verband met taalproblemen en cultuurverschillen. Schrijnend is de situatie van een grote groep vrouwelijke drugscoeriers, die jarenlang hun kinderen en partner niet zien en naar wie weinig aandacht uitgaat, omdat zij toch niet meer terugkeren in de (Nederlandse) samenleving, maar zullen worden uitgezet. Is dat een menswaardige behandeling?

- Een punt dat met het voorgaande samenhangt is dat ongeveer de helft van de criminaliteit drugsgerelateerd is. Dat is voor de meeste buitenlanders de reden van detentie. Toch blijft ook het CDA onverstoord hameren op een harde strafrechtelijke aanpak van 'alles' wat met hard drugs te maken heeft, terwijl het een illusie is te denken dat daarmee het probleem ooit zal worden opgelost. Ik vraag mij af of dus niet serieuzer dan ooit naar alternatieven voor de aanpak van dit probleem moet worden gezocht. De huidige aanpak veroorzaakt immers veel leed bij mensen: slachtoffers van inbraken, berovingen en dergelijke en de verslaafden zelf. Op welke wijze wordt aan deze mensen recht gedaan?

- Tot slot - er is nog veel meer te zeggen, maar de ruimte laat het niet toe - nog iets over dienstverlening. In de jaren zeventig werd er vanuit ideële over-

We moeten meer dan ooit op zoek naar alternatieven voor de vrijheidsstraf.

bij niet wordt uitgesloten dat twee mensen in een eenpersoonscel worden ondergebracht. Gedreven door de zorg om het personeel van de inrichtingen

weging mee geëxperimenteerd. Vandaag de dag wordt voornamelijk vanuit een financieel oogpunt - het werkt kostenbesparend - naar de dienstverlening en andere alternatieven gekeken. Ook het CDA hamert op het strafkarakter en het aantal mislukkingen. Maar moeten we juist niet meer dan ooit op zoek naar alternatieven voor de vrijheidsstraf. Dat mensen doorgaans slechter de gevangenis uitkomen dan ze erin gaan, staat als een paal boven water, maar wat doen we daar mee? Wees juist blij wanneer iemand de structuur die de dienstverlening hem of haar heeft geboden uiteindelijk als plezierig heeft ervaren en er mogelijk zelfs een baan aan over heeft gehouden. Dan ziet de rechter deze persoon misschien niet meer terug en heeft de betrokkene wellicht nieuw perspectief gekregen. En is dat niet waar het juist om gaat.

Maar het strekt verder

Met de aandacht voor gedetineerden is het echter niet afgelopen. Er is meer werk aan de winkel: Aandacht voor de opvangmogelijkheden van psychiatrische patiënten, die bij gebrek aan opvang niet zelden met justitie in aanraking komen. Huisvesting, werkgelegenheid, het heeft er allemaal mee te maken. Toch is ook daar de aandacht vaak gericht op cijfertjes en structuren. Dat het om mensen gaat wordt vaak vergeten. Mensen vragen niet alleen in de gevangenis aandacht, maar (juist) ook 'daarvoor' en erna. Hoe komt het dat veel ex-gedetineerden haast onvermijdelijk weer in het oude milieu terecht komen?

Slot

Het is tijd voor bezinning. Nieuwe lijnen moeten worden uitgezet. Voor mij

is daarbij onze grondslag opnieuw inspiratiebron. Het gaat niet om de systemen en structuren, maar om mensen, geliefd door God en ieder met zijn eigen verantwoordelijkheid. Aan die mens moet recht worden gedaan. Dat betekent dat ook minder populaire kanten van het verhaal een rol dienen te spelen en dus niet alleen goedkope verhalen van meer cellen en meer politie (Heerma onlangs in Eibergen) de wereld in worden geslingerd. Het CDA heeft naar mijn mening lef en moed nodig om tegen alle tendensen in - met het risico voor 'soft' versleten te worden - prioriteit te geven aan mensen in de verdrukking. Niet alleen de bedreiging en schending van eigen huis en haard vraagt aandacht, maar juist ook de positie van de delinquent. Voor mij is dat noodzakelijk voor een partij die zicht wil houden op Gods bedoeling met mensen en de wereld.

Pieter van Rest is universitair docent straf- en strafprocesrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen en rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Groningen.

Noten

- 1 Beleidsnota voor het gevangeniswezen *Werkzame detentie*, BHTK, 1993-1994, 22999, nrs. 10-11.
- 2 *Werkzame detentie*, o.c., 20.
- 3 *Werkzame detentie*, o.c., 51. De nota *Psychisch gestoorde gedetineerden*, Ministerie van Justitie, december 1994, laat een nog verontrustender beeld zien.
- 4 Zie het *Jaarverslag Nationale ombudsman 1994* van 22 maart 1995, BHTK, 1994-1995, 24.125, nrs. 1-2, 200.
- 5 Vgl. *Psychisch gestoorde gedetineerden*, o.c., 48.
- 6 Beroepscommissie 7 februari 1994, *Sancties* 94-22. Zie ook W.F. van Hattum, 'Celdeling is onwettig', *Delikt en Delinquent*, maart 1995, 209-211.